

NOŢIUNEA ŞI CARACTERELE GENERALE ALE ÎNTREPRINDERII DE STAT

Alexandru CUZNEŢOV,
doctor în drept, conferenţiar universitar (USM)

REZUMAT

Atât statul, cât şi unitatea administrativ-teritorială, ca persoană juridică de drept public, poate fonda de sine stătător o persoană juridică pe care o dotează cu bunuri şi care, prin înregistrare la organul competent, dobândeşte dreptul de a desfăşura independent activitate de întreprinzător pentru a obţine venit. Aceasta este o modalitate de a afecta bunurile statului şi ale unităţii administrativ-teritoriale, inclusiv cele proprietate publică, unei activităţi economice reproductive de eficientizare a lor.

Cuvinte-cheie: activitate de întreprinzător, persoană juridică cu scop lucrativ, întreprindere de stat.

SUMMARY

Both the state and territorial-administrative unit as a legal entity of public law may establish a legal entity by itself that equips goods and which record the competent body acquires the right to independently conduct business activity for to get here. This is a way to affect real state and territorial administrative unit, including public ownership, economic activity their reproductive efficiency.

Keywords: business activity for profit, legal entity, state enterprise.

În orice ţară viaţa societăţii (economică, socială, morală etc.) este animată de un conglomerat de subiecţi activi: cetăţeni, străini, salariaţi, antreprenori etc.; societăţi, asociaţii, instituţii, organe de stat şi organe ale administraţiei publice locale, însuşi statul, unităţile administrativ-teritoriale, unităţile teritoriale autonome, comunele, diferite alte colectivităţi.

Intrând în relaţii juridice, oamenii, asociaţiile lor şi organizaţiile create de ei devin subiecţi de drept, subiecţi ai raporturilor de drept care dispun de drepturi şi obligaţii. Astfel, noţiunea în cauză a divizat subiecţii de drept în *persoane fizice* şi *persoane juridice*[1].

În funcţie de sistemul de drept naţional, termenul „persoană juridică" are similitudini în diferite limbi:

a) engleză – „legal entity"[2], „legal person"[3], „legal personality", care pot fi traduse ca „entitate, persoană, personalitate bazată pe lege";

b) germană – termenul corespunde „naturliche Person" sau „juridische Person"[4];

c) franceză – care poate fi tradusă ca „personne physique", „personne juridique" şi „personne morale"[5];

d) ale grupei romanice şi chiar slave, unde s-au păstrat rădăcinile latine ale cuvintelor „jus" şi „persona".

Astfel, conform dicţionarului *Lexique de termes juridiques* persoana juridică este „*fiinţă titulară de drepturi şi de obligaţii care prin aceasta are importanţă în activitatea juridică. În aceeaşi măsură este subiect de drepturi. Toate fiinţele umane sunt persoane juridice*", iar un „*grup de persoane sau de bunuri, care au personalitate juridică şi fiind în consecinţă titulari de drepturi şi de obligaţii reprezintă o persoană morală*".

Persoană morală este expresia care descrie o construcţie juridică căreia legea îi conferă drepturi asemănătoare celor ale persoanelor fizice (nume, domiciliu, naţionalitate, drept de dobândire, administrare şi cedarea unui patrimoniu). Astfel, sunt persoane morale, sau „persoane juridice", statul, departamentele, municipalităţile, instituţiile publice, societăţile comerciale etc.[6].

În acelaşi timp, potrivit *Dicţionarului explicativ al limbii române*, persoana fizică este „*om considerat ca subiect cu drepturi şi cu obligaţii şi care participă în această calitate la raporturile juridice civile*", iar persoana juridică (sau morală) este o *„organizaţie care, având o alcătuire de sine stătătoare şi un patrimoniu propriu în vederea îndeplinirii unui anume scop admis de lege, este subiect cu drepturi şi cu obligaţii, deosebit de persoanele fizice care intră în componenţa ei*"[7].

Cercetătorul rus S.I. Arhipov afirmă că noţiunea „persoană juridică" poate integra individul şi corporaţia (se consideră că ideea corporaţiei exista deja în dreptul roman) într-o categorie juridică unică, însă pe parcursul dezvoltării sale ştiinţa juridică şi jurisprudenţa n-au preluat aceste elaborări ale juriştilor romani[8].

Termenii de „persoane juridice de drept public" şi „persoane juridice de drept privat" sunt utilizaţi atât în legislaţia statelor-membre ale Uniunii Europene, cât şi a altor state. Printre acestea pot fi enumerate:

a) Constituţia Republicii Ungaria din 1949 conţinând sintagma „public administration body" în traducere – „persoană juridică de drept public"[9];

b) Constituţia Republicii Federative Austria – „the other bodies and institutions established under public law" şi „corporations under public law" – „alte autorităţi şi instituţii de drept public" şi persoane juridice de drept public[10];

c) Constituţia Greciei din 1975 – „public law legal persons" – „persoane juridice de drept public";

d) Constituţia Republicii Turcia din 1982 – „public corporate bodies" – „persoane juridice de drept public"[11];

e) Constituţia Braziliei din 1988 – „Public legal entities" – „persoane juridice de drept public şi persoane juridice de drept privat".

Pornind de la structura Codului civil al RM (CC), în categoria persoanelor juridice de drept privat cu scop lucrativ includem întreprinderile de stat care au capitalul format din bunurile transmise de fondatori la constituire sau în timpul funcţionării.

Considerăm capitalul acestor categorii de persoane juridice ca fiind public, deoarece mijloacele fixe transmise lor aparţine cu drept de proprietate statului şi unităţilor administrativ-teritoriale[12], continuând să rămână ale acestora pe toată perioada activităţii lor.

Atât statul, cât şi unitatea administrativ-teritorială, ca persoană juridică de drept public, poate fonda de sine stătător o persoană juridică pe care o dotează cu bunuri şi care, prin înregistrare la organul competent, dobândeşte dreptul de a desfăşura independent activitate de întreprinzător pentru a obţine venit[13].

Aceasta este o modalitate de a afecta bunurile statului şi ale unităţii administrativ-teritoriale, inclusiv cele proprietate publică, unei activităţi economice reproductive de eficientizare a lor.

Specificul şi principala deosebire a acestei întreprinderi de alte persoane juridice constă în faptul că, la crearea lor, bunurile nu se transmit în proprietate, ci în „gestiune operativă" – întreprinderii de stat. Altfel spus, bunurile se consideră transmise acestor întreprinderi cu un drept de folosinţă special, limitându-sc toate componentele dreptului de proprietate[14].

Mai multe dispoziţii legale vin să confirme că aceste tipuri de întreprinderi nu sunt adevăraţii participanţi la circuitul civil şi că ele provoacă o incertitudine serioasă pentru potenţialii contractanţi.

Astfel, deşi există declaraţia legală potrivit căreia întreprinderea de stat răspunde pentru obligaţii cu tot patrimoniul lor, sunt şi alte dispoziţii care, deşi învechite, pot fi aplicate de instanţe în anumite situaţii juridice, cum ar fi:

- dreptul de administrare economică presupune posedarea, folosirea şi administrarea bunurilor şi a veniturilor în modul stabilit de proprietar sau de organele împuternicite de el;
- întreprinderea de stat este întreprinderea al cărei capital aparţine în întregime statului;
- întreprinderea de stat este persoana juridică care desfăşoară activitate de întreprinzător pe baza proprietăţii de stat transmise ei în gestiune[15];
- întreprinderea de stat nu poate, fără autorizaţia fondatorului, să dea în arendă ori în gaj proprietatea transmisă ei în gestiune operativă, să participe cu bunurile sale la activitatea structurilor nestatale şi să investească mijloace în alte state.

Dispoziţiile citate creează o situaţie de dezechilibru între diferiţii participanţi la circuitul civil, deoarece aceste întreprinderi, pe de o parte, parcă ar răspunde cu tot patrimoniul pentru obligaţiile asumate, iar pe de altă parte, orice înstrăinare poate fi făcută numai cu voinţa celui care i-a transmis bunurile.

Proprietarul creează iluzia unui patrimoniu mare, numeşte persoana care să-l gestioneze, o povăţuieşte cum trebuie să gestioneze, însă, concomitent, oricând poate să retragă anumite bunuri din posesiunea persoanei juridice, făcând dificilă urmărirea respectivului patrimoniu.

În continuare, vom menţiona că statutul juridic al întreprinderilor de stat, modul de constituire şi de funcţionare sunt reglementate de CC RM art. 179[16], de Legea nr.845/1992 cu privire la antreprenoriat şi întreprinderi art.20[17], de Legea nr.451/1994 cu privire la întreprinderea de stat şi de Hotărârea Guvernului nr. 770 din 20 octombrie 1994 prin care a fost aprobat statutul-model al întreprinderii de stat[18] de Regulamentul consiliului de administrare al întreprinderii de stat şi contractul-tip cu managerul întreprinderii de stat.

La 1 decembrie 2013, în Registrul de stat al întreprinderilor erau înscrise 1.465 de întreprinderi de stat care aveau un capital social cumulativ de 7.451.877.966 de lei.

În continuare, specificăm că întreprinderea de stat este un agent economic independent cu personalitate juridică care, pe baza proprietăţii de stat date lui în gestiune, desfăşoară activitate de întreprinzător şi care poartă răspundere cu patrimoniul său pentru obligaţiile asumate[19].

Întreprinderea de stat are următoarele caractere:

- este persoană juridică constituită de Guvern sau de autorităţile publice care i-au delegat această împuternicire prin acte unilaterale;
- patrimoniul ei se formează din bunuri proprietate de stat, inclusiv proprietate publică; capitalul ei social este unitar şi aparţine integral statului;
- are un drept de gestiune operativă asupra bunurilor calificate ca fonduri fixe primite de la fondator, adică le posedă şi le foloseşte la destinaţie, fără dreptul de a dispune de ele; numai cu autorizaţia expresă a fondatorului, poate să dea în arendă, să le gajeze, să le transmită ca aport la capitalul social al altor persoane juridice, să facă investiţii în alte state;
- se constituie pentru a desfăşura, de regulă, activităţi de întreprinzător, considerate monopol de stat; poate însă desfăşura şi alte activităţi neinterzise de lege. În sensul dat, în conformitate cu Hotărârea Guvernului nr. 582 din 17.08.1995, se consideră *monopolul statului* situaţia în care un număr limitat de agenţi economici sunt învestiţi de către organele administraţiei publice cu dreptul exclusiv sau cu drep-

turi exclusive pentru desfăşurarea într-o anumită sferă a activităţilor economice: de producere, transportare, comercializare şi procurare a mărfurilor (serviciilor). Se consideră monopol al statului domeniile de activitate, prin intermediul cărora organele respective ale administraţiei publice îşi exercită funcţiile legate de apărarea şi securitatea statului, precum şi cele în care sunt produse şi comercializate anumite tipuri specifice de mărfuri (servicii)[20].

În sensul de mai sus, Întreprinderile de Stat din Republica Moldova pot fi constituite pentru a presta următoarele activităţi de întreprinzător, considerate monopol[21]:

1. producerea semnelor ce confirmă achitarea taxelor şi plăţilor de stat;
2. confecţionarea ordinelor şi medaliilor;
3. marcarea de stat a articolelor din metale preţioase şi pietre preţioase;
4. activitatea ce ţine de utilizarea metalelor preţioase şi pietrelor preţioase;
5. acordarea asistenţei veterinare animalelor, contaminate cu boli deosebit de periculoase;
6. producerea, stocarea şi comercializarea angro a produselor alcoolice (alcool etilic alimentar rafinat (rectificat), alcool etilic alimentar brut, alcool etilic de vin, distilat de vin crud pentru divinuri (coniacuri), distilat de vin maturizat divinuri (coniacuri), băuturi naţionale tari, inclusiv brandy, rachiuri şi lichioruri, vin spumant (şampanie), vin spumos (gazeificat), vinuri alcoolizate cu alcool etilic alimentar de orice proveniență, vinuri naturale, bere;
7. fabricarea articolelor de tutun;
8. confecţionarea semnelor poştale ce confirmă achitarea;
9. crearea şi deservirea sistemelor de comunicaţie ale organelor puterii şi administraţiei de stat;
10. prestarea serviciilor poştale (cu excepţia poştei exprese);
11. exportul şi importul substanţelor stupefiante;
12. fabricarea şi desfacerea substanţelor stupefiante, cu efect puternic şi otrăvitoare, inclusiv diseminarea, cultivarea şi vânzarea culturilor, ce conţin numitele substanţe;
13. acordarea asistenţei medicale de următoarele tipuri;
14. tratarea bolilor oncologice;
15. tratarea pacienţilor contaminaţi cu boli deosebit de contagioase, inclusiv a dermatozelor molipsitoare şi bolilor venerice, tratarea bolnavilor psihici, ce necesită o spitalizare urgentă;
16. eliberarea concluziilor (certificatelor) medicale despre starea psihică a pacienţilor;
17. emisia hârtiilor de valoare, emisia şi baterea monedelor;
18. verificarea şi asistenţa metrologică de stat a mijloacelor de măsură;
19. efectuarea la nivel naţional a lucrărilor de standardizare şi patentare;
20. efectuarea lucrărilor de cartografie;
21. derularea lucrărilor geodezice şi astronomo-geodezice, prelucrarea matematică a măsurărilor geodezice ale Reţelei geodezice de stat;
22. prestarea lucrărilor gravimetrice, topografice la scara 1:2 000 şi mai mică, cartografice în aspect grafic şi digital, la scara 1:10 000 şi mai mică, cadastrale (constituirea bazei topografo-geodezice şi cartografice şi a băncilor de date, ce includ informaţia topografo-geodezică şi cartografică despre teritoriul Republicii Moldova);
23. efectuarea lucrărilor în domeniul hidrometeorologiei;
24. elaborarea proiectelor şi întocmirea normelor concentraţiilor maxime admisibile de evacuări şi ale amplasării deşeurilor;
25. elaborarea şi întocmirea normelor maxime admisibile de degajări de substanţe nocive şi inventarierea surselor de poluare a aerului atmosferic;
26. efectuarea prospecţiunilor privind evaluarea impactului asupra mediului înconjurător.

În speţă, judecând cauza cu privire la constatarea Hotărârii Guvernului nr.909 din 03.09.2001, despre acceptarea timbrelor de acciz de către Întreprinderea de Stat „Banknoto-monetnâi dvor al Băncii Naţionale a Ucrainei", instanţa de fond urma să verifice dacă Legea nr.906-XII din 29.01.1992 privind limitarea activităţii monopoliste şi dezvoltarea concurenţei are incidenţă asupra litigiului judecat[22].

Întreprinderea mixtă „Financial Papers plus H.G.S.Wien" S.A. a contestat la Curtea de Apel, în ordinea contenciosului administrativ, Hotărârea Guvernului nr.909 din 03.09.2001 despre acceptarea producţiei timbrelor de acciz de către întreprinderea de Stat „Banknotno-monetnâi dvor al Băncii Naţionale a Ucrainei" în conformitate cu titlul IV al Codului fiscal, solicitând anularea ei ca fiind ilegală şi recuperarea prejudiciului material în sumă de 2.372 570,33 lei şi a prejudiciului moral estimat de reclamant la suma de 300.000 lei. Prin hotărârea Completului de contencios administrativ al Curţii de Apel din 26 martie 2002 acţiunea a fost admisă în privinţa anulării actului administrativ.

Prin decizia Completului de contencios administrativ al Curţii Supreme de Justiţie din 22 mai 2002, hotărârea instanţei de fond a fost casată în privinţa admiterii acţiunii ce ţine de recuperarea prejudiciului material cu trimiterea pricinii în această parte la rejudecare.

În recursul în anulare declarat de Procurorul General, se solicită casarea deciziei Completului de contencios administrativ al Curţii Supreme de Justiţie în privinţa menţinerii Hotărârii Curţii de Apel, cu trimiterea pricinii şi în această parte la rejudecare.

Plenul conchide necesitatea admiterii recursului în anulare.

Nu în ultimul rând, vom menţiona că conform dispoziţiilor legale, întreprinderea de stat este persoană juridică constituită pentru a desfăşura activitate de întreprinzător[23].

În unele cazuri însă, statul creează întreprinderi de star în domenii de activitate care ţin de îndeplinirea atribuţiilor autorităţilor publice ca, de exemplu, activitatea de înregistrare a proprietăţii intelectuale sau oficiile cadastrale.

Considerăm că unele activităţi din competenţa autorităţilor publice, care nu cer cheltuieli bugetare, ar putea fi desfăşurate de instituţii publice, constituite în modul stabilit în CC RM la art. 184, după exemplul Camerei Înregistrării de Stat a întreprinderilor.

Note:

[1] Balmuş V., *Persoana juridică de drept public* // *Legea şi viaţa*, 2009, nr.9, p. 4.

[2] Federative Republic of Austria Constitution // http://www.vescc.com/constitution/austria-constitution-eng.html; Federative Republic of Brazil Constitution // http://www.v-brazil.com/government/laws/titlell.html; Constitution of The Republic of Bulgaria // http://www.parliament.bg/_page=const&lng=en; The Constitution of Georgia // http://www.parliament.ge/files/68_1944_951190_CONSTIT_27_12.06.pdf; The Republic of Kazakhstan Constitution // http://www.akorda.kz/sections?OpenForm&id_doc=DB26C3FF70789C84462572340019E60A&lang=en – accesat 14.01.2013.

[3] The Constitution of Greece // http://www.hri.org/MFA/syntagma/artcl120.html – accesat 14.01.2013.

[4] Чиркин В.Е., *Юридическое лицо публичного нрава*, Норма, Москва, 2007, с.6.

[5] Guillien R., Vincent J., *Lexiquc dc termes juridiqucs,* Dalloz, Paris, Jurisprudence Generale, 1972, p.354.

[6] *Dictionnaire du droit prive français,* par Serge Braudo Conseillcr honoraire a la Cour d'appel de Versailles // http://www.dictionnaire-juridique.com/definition/personne-morale.php - accesat 13.01.2013

[7] *Dicţionarul explicativ al limbii române,* Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1998.

[8] Архипов С.И., *Субъект права: теоретические исследования,* Юрид. центр Пресс, СПб., 2004, с.348.

[9] *Constitution of the Republic of Hungary* // www.regione.taa.it/biblioteca/minoranze/ungherial.pdf – accesat 22.02.2010; Mahiou A., *Cours des institutions administratives*, 2-me ed. Alger, 1979, p.67.

[10] Federative Republic of Austria Constitution // http://www.vescc.com/constitution/austria-constitution-eng.html - accesat 14.01.2013.

[11] The Constitution of The Republic of Turkey // http://www.byegm.gov.tr/mevzuat/anayasa/anayasa-ing.html - accesat 17.02.2013.

[12] Roman A., *Jaloanele principale ale administraţiei publice* // *Administrarea publică*, 1997, nr.1, Chişinău, AAP, p.19-20.

[13] Chelaru O., Mihalache I., *Aspecte cu privire la obiectul şi forma contractului de vânzare-cumpărare a întreprinderii ca un complex patrimonial unic* // *Revista Naţională de Drept*, 2007, nr.11, p.60.

[14] Roşca N., Baieş S., *Dreptul afacerilor*, Chişinău, 2006, vol.II, p.233.

[15] Legea cu privire la întreprinderea de stat nr. 146-XIII din 16.06.94 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* nr.2/9 din 25.08.1994.

[16] Codul civil al Republicii Moldova nr.1107 din 06.06.2002 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 82-86/661. 22.06.2002.

[17] Legea cu privire la antreprenoriat şi întreprinderi nr. 845-XII din 03.01.92 // *Monitor*, nr.2/33 din 28.02.1994

[18] Hotărîrea pentru aprobarea unor acte normative vizînd funcţionarea Legii cu privire la întreprinderea de stat nr. 770 din 20.10.94 // *Monitorul Oficial al R.Moldova*, nr.14/117 din 24.11.1994.

[19] Turcu I., *Dreptul afacerilor*, Chemarea, Iaşi, 1993, p.108.

[20] Hotărîrea cu privire la reglementarea monopolurilor nr. 582 din 17.08.1995 // *Monitorul Oficial al R.Moldova,* nr.59-60/472 din 26.10.1995.

[21] Anexa nr.2 la Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr.582 din 17 august 1995 cu privire la reglementarea monopolurilor // *Monitorul Oficial al R.Moldova*, nr.59-60/472 din 26.10.1995.

[22] Hotărîrea Plenului Curţii Supreme de Justiţie a Republicii Moldova. Dosarul nr.4-2r/a-77/2002 din 21.10.2002.

[23] Legea cu privire la întreprinderea de stat nr. 146-XIII din 16.06.94 // *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* nr.2/9 din 25.08.1994.